

LÜBNAN'DAKİ KRİZ SARMALINDA SON ÇARE MİKATİ

A. SELCAN ÖZDEMİRİ CİNAL

Araştırma Görevlisi SAKARYA ÜNİ.

“

Gerçekleştirilen tartışmalar ve istişareler neticesinde parlamentoda 118 milletvekilinin 72'sinden oy alan Necib Mikati hükûmeti kurmakla görevlendirildi. Forbes dergisine göre, Lübnan'ın en zengin iş insanı olan Başbakan Mikati 8 Mart Bloku'na yakınlığıyla bilinmektedir.

”

1 9. yüzyıldan bugüne dünya genelinde yaşanan en büyük on ekonomik krizden birinin yaşandığı Lübnan, her gün bir yeni krizle daha sarsılmaktadır. Siyasi ve ekonomik çöküş ülkeyi yakıt, ilaç, elektrik, su ve gıda krizleriyle de başa bırakırken sokaklardan yükselen rejim değişikliği ta-

lebi eşliğinde siyasi kriz de derinleşmektedir. Hatırlanacağı üzere Ekim 2019'da WhatsApp vergisi tartışmalarıyla başlayan süreç şiddetle protesto edilmiş ve ekonomik krizden mustarip halk eylemleri kısa sürede mezhep kotasına bağlı siyasi sistemin değişikliği talebinde birleşmişti. Ülke siyasi aktörleri ise gelenekselleşmiş statükocu tavırlarını sürdürerek halkın yarısından fazlasını açlık sınırı altında yaşamaya mahkûm bırakan krize rağmen kişisel çıkarlar ve siyasi gücü artırma refleksleriyle hareket etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Lübnan'da Ekim 2019'dan bugüne dek siyasi krizi kontrol altına alabilecek ve ekonomik reformları uygulamaya geçirebilecek bir hükûmet hâlen kurulamadı.

KRİZDEN ÇÖKÜŞE LÜBNAN EKONOMİSİ

Tarihinde ilk defa uluslararası borçlarını ödeyemeyeceğini duyurduğu 2019 yılından itibaren her geçen gün daha da derinleşen ekonomik ve siyasi kriz Lübnan'ın üstüne çökmüş dev bir matruşka bebeği gibi yeni krizlere yol açmaktadır.

Temel ihtiyaç kalemlerinin büyük oranda ithal edildiği Lübnan'da ulusal para biriminin Amerikan doları karşısında yaklaşık %90 değer kaybetmesi bir yandan kalifiye beşerî sermayenin yurt dışına göç etmesine neden olurken bir yandan da ilaç ve yakıt krizine, yakıt problemiyle elektrik, su ve gıda krizine yol açıyor.

“

Korkunç boyutlara ulaşan yakıt kıtlığı elektrik pompalayan jeneratörlerin çalıştırılmamasına neden olduğu için ülke genelinde elektrik kesintileri günde yirmi saati geçmektedir. Elektrik kesintisi ve yakıt krizi başta ekmek ve su olmak üzere en temel ihtiyaçlara dahi erişimi imkânsız hâle getirmektedir.

”

Lübnan Enerji Bakanlığı temmuz ayı itibarıyla tesislerdeki stoğun

tükendiğini bu nedenle acil durum ve güvenlik güçlerinin ihtiyaçları dışında mazot dağıtımının durdurulacağını açıkladı. Korkunç boyutlara ulaşan yakıt kıtlığı elektrik pompalayan jeneratörlerin çalıştırılmamasına neden olduğu için ülke genelinde elektrik kesintileri günde yirmi saati geçmektedir. Elektrik kesintisi ve yakıt krizi başta ekmek ve su olmak üzere en temel ihtiyaçlara dahi erişimi imkânsız hâle getirmektedir. BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), ekonomik krizin giderek derinleştiği Lübnan'da elektrik kesintileri nedeniyle su şebekesinin 1,5 ay içerisinde çökeceğini ve bu şartlar altında ülke genelinde dört milyondan fazla insanın güvenli içme suyuna erişimini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacağını belirtirken Lübnan Fırıncılar Birliği tarafından yapılan resmî açıklamayla elektrik kesintileri devam ettiği ve yakıt sağlanamadığı takdirde temmuz ayı sonundan itibaren ekmek üre-

timinin gerçekleştirilemeyeceği duyuruldu.

BİTMEYEN SİYASAL KRİZLER

Ekmek ve suyun dahi ulaşılamaz hâle geldiği ülkede siyasi aktörler arasındaki uzlaşmazlık siyasi krizin daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Hükûmeti kurmakla görevlendirilen Başbakan Saad Hariri ile Cumhurbaşkanı Michael Aun geçtiğimiz yıl boyunca kabine listesi üzerinde uzlaşa sağlayamadı. Hariri, Aralık 2020'de 18 isimden oluşan teknokratlar listesini Cumhurbaşkanı'na sunmuş ancak özellikle Hristiyan bakanların belirlenmesinde kendisiyle anlaşmaya varılmadan hareket edildiğini belirten Aun listeye itiraz etmişti. Meclis Başkanı Nebih Berri'nin uzlaşa sağlamak için kabine sayısını 24'e çıkarma teklifi de ikili arasındaki tansiyonu düşüremedi. Nitekim Hariri 15 Temmuz 2021'de Cumhurbaşkanı Aun ile anlaşamadık-

larını ifade ederek hükümeti kurma görevinden istifa etti.

Lübnan siyasi tarihinde hükümetlerin kurulamaması, aylar süren pazarlıklar sonunda kurulan hükümetlerin hızla düşmesi veya düşürülmesi, ülkenin yıllarca cumhurbaşkansız kalması ya da genel seçimlerin yapılamaması olağan hâle gelmiş durumdadır. Ekim 2019'dan itibaren ekonomik krizin ulaştığı korkunç boyut protesto gösterilerine aralıksız devam eden Lübnan halkını siyasi sistemin kökten değiştirilmesi talebinde birleştirmektedir. Zaimler arası iktidar mücadelesi arenasına dönen sistemden mustarip halk, mezheplerden azade bir yönetim talebinde ısrarcı gözükmemektedir. Ancak siyasi aktörler de geleneksel reflekslerinden farklı bir tutum sergilememe konusunda oldukça kararlılar. Krizlerden ve Beyrut Limanı faciası gibi elim olaylardan birbirlerini sorumlu tutmakla yetinen siyasi aktörler tarafından Lübnan'ı içinde bulunduğu kaos ortamından çıkaracak bir çözüm geliştirilemediği gibi umut edilen dış yardımların alınmasını sağlayacak bir hükümet de henüz kurulabilmiş değil.

SIYASAL SİSTEMİN AÇMAZLARI

Hariri'nin istifasını müteakip hükümeti kurmakla kimin görevlendirileceği tartışması yeni bir siyasi krizi başlattı. Eski başbakanlar Fuad Sinyora, Saad Hariri, Temmam Selam ve Necib Mikati Hariri'nin evinde bir araya gelerek yeni başbakan adayının Mikati olması konusunda anlaşıldılar. Hükümeti kurma görevinin Mikati'ye verilmesi önerisi Lübnan'ın Refik Hariri suikastından (2005) itibaren 14 Mart ve 8 Mart Bloku olmak üzere iki temel gruba ayrılmış siyasi yapısında bir değişim mi yaşanıyor sorusunu da yeniden gündeme getirdi. Zira Mikati ismi 8 Mart Bloku bileşenlerinden Şii Hizbullah ve Emel tarafından desteklenirken Cibran Basil liderliğindeki Maruni Hristiyan Özgür Yurtsever Hareketi (ÖYH) tarafından reddedildi. Keza 14 Mart Bloku bileşenlerinden Sünni Müstakbel Hareketi ve Dürzi İlerici Sosyalist Parti (İSP), Mikati ismini desteklerken bir diğer blok üyesi Hristiyan Lübnan Kuvvetleri (LK) veto etti.

Mikati ismi üzerinden yürütülen tartışmayla ortaya çıkan bloklar

içi ayrışmanın da gösterdiği üzere Lübnan siyasi sisteminin bizatihi kendisi suni, çatışmacı ve işlemez bir yapıyı dayatmaktadır. Suni, zira 1932'den beri ülkede nüfus sayımı yapılmıyor ancak mezhep kotaları nüfusa dayandırılıyor. Çatışmacı, zira mezhepsel sistem tarafından çokça parçaya bölünmüş yapının içeride iktidar alanını genişletmek isteyen her bir siyasi oluşumu, dışarıda bir başka devletle ilişki kurmak ve güçlü bir dış desteğe sahip olmak zorundadır. Bu mecburiyet siyasi aktörlerin devlet politikaları üretmek yerine hamilerinin politikalarına uygun bir rota izlemeleri gereğini doğurmaktadır. Bir başka ifadeyle hamiler bölgede ne kadar çatırırsa Lübnan siyasi aktörleri de o kadar içeride uzlaşmamaktadır. Bu uzlaşmazlık siyasi yapıyı kendiliğinden işlemez kılmakta zira Lübnanlıların çıkarları değil içeride zaimlerin dışarıda hamilerin çıkarları öncelenmektedir. Son tahlilde Lübnan siyasi sisteminin kendisi başta siyasi ve ekonomik kriz olmak üzere bugün ülkenin karşı karşıya kaldığı tüm sorunların en temel kaynağını teşkil etmektedir. Yaklaşık iki yıldır halkın büyük çoğunluğu önce liyakat ilkesiyle belirlenmiş teknokratlardan müteşekkil bir geçici hükümet kurulmasını, böylelikle seçimlerin yapılabilmesini ve nihayetinde siyasi sistemin değiştirilmesini talep etmektedir. Ancak Mikati krizinde de görüldüğü üzere siyasi aktörler ülke siyasetinde kendi iktidar alanlarını güçlendirecek bir hükümet kurmaya, seçimlere bu hükümetle giderek mezhepsel statükoyu kendi lehlerine güçlendirerek devam ettirmeye çalışmaktadır.

“

Mikati, 4 Ağustos 2020 tarihinde 200'den fazla kişinin ölümüne ve 6.000'den fazla insanın yaralanmasına yol açan korkunç liman patlamasının akabinde istifa eden Hasan Diab'tan sonra hükümeti kurmakla görevlendirilen üçüncü kişidir.

”

LÜBNAN KRİZLERİ AŞABİLECEK Mİ?

On ayı aşkın süredir bakanlık paylaşımında anlaşamayan siyasi liderler ülkedeki ekonomik krizin korkunç boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Krizin tek çıkışı olarak görülen dış yardımların ise hükümet kurulmadan ve seçim hazırlıkları başlamadan verilmeyeceği artık son derece belirgindir. Fransa'nın girişimleriyle Avrupa Birliği (AB), Lübnan'da bir dizi yaptırım uygulamaya hazırlanmaktadır. Lübnan'da hükümetin kurulmasını dolayısıyla seçimlere

gidilmesini engelleyerek demokratik süreci baltalayan ve kritik ekonomik reformların uygulanmasına engel olan kişi ve kuruluşlara yaptırım uygulanmasına ilişkin çerçeve kabul edildi.

Söz konusu yaptırımlar, AB Dışişleri Bakanlarının oy birliğiyle çerçeveyi kabul etmesi ve uygulamaya geçirmeye karar vermesiyle hayata geçirilecek. AB Dışişleri Bakanları yaz tatili sonrası ilk toplantılarını 21 Eylül'de gerçekleştireceklerinden Lübnan'ın yeni hükümeti kurmak ve ekonomik reformları uygulamaya başlayarak Uluslararası Para Fonundan (IMF) gerekli dış yardımı alabilmek için sadece iki ayı kaldı. Tüm bu gelişmeler ışığında Fransa, Birleşmiş Milletler (BM) ve ABD'nin de artan baskılarıyla Lübnan'da hükümeti kurma yolunda yeni bir adım atıldı. Gerçekleştirilen tartışmalar ve istişareler neticesinde parlamentoda 118 milletvekilinin 72'sinden oy alan Necib Mikati hükümeti kurmakla görevlendirildi. Forbes dergisine göre, Lübnan'ın en zengin

iş insanı olan Başbakan Mikati 8 Mart Bloku'na yakınlığıyla bilinmektedir. Mikati, 4 Ağustos 2020 tarihinde 200'den fazla kişinin ölümüne ve 6.000'den fazla insanın yaralanmasına yol açan korkunç liman patlamasının akabinde istifa eden Hasan Diab'tan sonra hükümeti kurmakla görevlendirilen üçüncü kişidir. Kendisinden önce görevlendirilen Mustafa Edib ve Hariri, Cumhurbaşkanı Aun ile bakanlıklar konusunda anlaşmaya varamamış ve hükümeti bu nedenle kuramadıklarını açıklayarak istifa etmişlerdi.

Mikati'nin öncelikle bakanlıkların tahsisi konusundaki anlaşmazlığı çözmesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanı Aun'un İçişleri Bakanı'nı cumhurbaşkanlığının doğal bir parçası gibi gördüğü ve dolayısıyla bu bakanlığa getirilecek ismi kendi belirlemek istediği ancak Mikati'nin de buna karşı çıktığı iddia edilmektedir. Mikati her iki bloku da memnun edecek ve hiçbir siyasi partiye üçte birlik çoğunluğu salt tekelinde bulundurma ayrıcalığı tanımayacak bir çözüm bularak krizi aşabilirse yaklaşık bir yıl aradan sonra Lübnan'da yeniden hükümet kurulabilir. Daha önce iki kere başbakanlık görevi yapmış olan Mikati'nin hem deneyimleri hem de güçlü finansal ilişkileri nedeniyle hükümet kurma olasılığının yüksek olduğu ifade edilebilir. Mikati'nin göreve gelişini müteakip Lübnan'da görece olumlu bir atmosfer oluştuğu görülmektedir. Ancak 2022'de yapılması planlanan seçimler gerçekleştirilmediği ve siyasal yapıda köklü bir değişikliğe gidilmediği müddetçe Lübnan'da kalıcı bir istikrarın sağlanması mümkün olmayacaktır. ■